

NOVE KNJIGE

s određenom literarnom vrednošću. Istina, i ovo izdanje je, u stvari, izbor iz upanišadskih tekstova (samo kraće upanišade su date u celini), ali pruža začuđen pregled sadržaja klasičnih upanišada.

Inače, upanišade su u evropskim prostornima u ošticiju već oko 170 godina.

Prvi prevod upanišada na evropske jezike načinio je francuz A. Diperon (Strazburg 1801). Koristeći persijski prevod, on je preveo 50 upanišada na latinski. Bilo je to u vreme kada je latinski, očito, još uvek slovio kao internacionalni filozofski jezik. Persijski prevod koji je koristio Diperon, nastao je u XVII veku, načinjen po nalogu Dara Sukoha, magulskog prestolonaslednika, koji je želeo da zbliži dve kulture i religije: islam i hinduizam. Sticajem okolnosti, upanišade će i kasnije, sve do najnovijeg vremena, biti podloga za sinkretističke težnje, usmerene na »povezivanje Istoka i Zapada«, ili konstruisanje jedne *philosophie perennis*. Da i prevođenje može biti opasna rabota, pokazuje se još tada — pod izgovorom da dovodi u pitanje ustanovljenu religiju i poredak carstva, mladi brat Sukoha, Aurangzeb, isposlovaio je (1659) njegovo smaknuće i tako mu preoteo presto. Kasnije, u isoriji, Aurangzeb je osao zabeležen i kao veliki zaštitnik književnosti.

Diperonov prevod je čitao Šopenhauer i, delom zahvaljujući njegovom zanimanju i visokom mišljenju o upanišadskim idejama, ovi tekstovi pobudili su interesovanje evropskih mislilaca. Doonije, kad god bi neko pisao o upanišadama ne bi propustio da ne pomene Šopenhauerovo mišljenje, što je počelo da podseća na one reklame za kisle vode u kojima se navodi mišljenje lekara o njihovoj lekovitosti (pa tako i mi sad činimo).

Prvi celovit prevod klasičnih (12) upanišada, sa sanskrita na engleski, načinio je F. Maks Milner (Oksford 1879.). Od tada, upanišade su intenzivno prevodene na engleski i druge jezike i objavljen je niz studija o filozofiji upanišada. Početkom ovoga veka javljaju se i dve grupe ljudi kojima upanišade, pored ostalih tekstova, služe i kao uporište za plasiranje sopstvenih ideja. Prvu čini izvestan broj indijskih mislilaca koji dolaze na Zapad u svojstvu poslanika indijske kulture s namerom da ovde osvoje uvažavanje i ugled indijskoj tradiciji. Drugu čine evropski mislioci različitih inspiracija — počev od akademskim orijentalista, istoričara književnosti filozofije i religije, pa do teozofa i samostalnih istraživača, pomalo razočaranih u tradicionalna uporišta evropske kulture. Tu, do izvesne mere, valja ubrojiti i svojevrstne misionare s religijskom inspiracijom, bilo da je reč o onima indijsko porekla, ili zapadnjacima koji su se s Istoka vraćali s takvom nastrojenošću. I među Indijcima (Vivekananda, Auro-

bindo, Radakrišan — da pomenemo samo poznatije) i među zapadnim piscima i teolozima, postojalo je raspoloženje usmereno na uspostavljanje određenih misaonih veza sa ciljem da se pred novovekovnim promenama sačuva i jedna i druga religijska tradicija, makar i u izmenjenom obliku.

O svemu tome govorimo jer se u tom rasponu motiva i pristupa kreću i različita tumačenja i prevodi tekstova i učenja iz indijske tradicije, uključujući tu i upanišade. To ukrštanje interesovanja i interesovanja, posebno kad je reč o vanevropskoj kulturnoj tradiciji, čini veoma složenim svaki pokušaj tumačenja, a u podjednako meri i prevođenja ovih tekstova. Možda se time, jednim delom, može objasniti i naš skroman fond prevoda i interpretacija iz te oblasti i reklo bi se, izvesno ustručavanje indologa od struke. Otuda i pomalo neobična okolnost da mi ove prevode (Hiljadu lotosa, Upanišade) dobijamo s engleskog, iako već postoji dovoljan broj indologa koji bi, po svemu sudeći, mogli ostvariti i prevode sa strožim zahtevima kad je reč o filološkoj opremljenosti i pratećim komentarima.

Dvojica prevodilaca upanišada očito su bili svesni ovih teškoća i neke od njih su pokušali otkloniti uporedno konsultujući različite engleske prevode, da bi tako ostvarili jedan čitljiv, popularan bez naznaka odeljaka i poglavlja prevod, zaoblazeći u izboru one delove koji bi to otežavali. No, i tako je ovo zamašen prevodilački poduhvat. Šteta je jedino što im je kao osnovno rukovodstvo u izboru i prevodu poslužilo jedan prevod dvojice autora (S. Prabhavananda i F. Manchester) pravljen s teozofskom inspiracijom. Tako su i sami preuzeli izvestan deklaratorni ton i terminologiju kojima su upanišade pomalo »biblijificirane«.

To se ogleda u dodavanju kličenih inkantacija na pojedine upanišade i tamo gde ih u originalnom tekstu nema, u mestimičnom uproščavanju, ili dopisivanju originalnog teksta i izboru slika i termina koji imaju ugodan hrišćansku konotaciju. Time se, nehotice, i u njihov prevod prenela teozofska nastrojenoost engleskih prevodilaca.

Na primer, rečenica iz Mundaka upanišade (III 1. 4.) u prevodu naših prevodilaca glasi: »Njegova je radost u atmanu, njegova je sreća u atmanu, on služi Gospoda koji je u svemu«. Kad se uporedi, vidi se da je to pod očitim uticajem pomenu-tog engleskog prevoda koji iskrivljuje smisao (uzgred, svi ostali engleski prevodi koje navode Andrijašević i Kveder, prevode drugačije i tačnije). Sporna reč je *kriyavan*, što ne znači »služiti Gospodu koji je u svemu« već biti delatan, raditi. Ili, na primer, zaključna rečenica iste upanišade prevedena je sa: »Slava nek je svecima! Slava nek je prosvetljenim dušama! OM... Mir-mir-mir.«

U stvari glasi: »Slava nek je ršijima. Slava nek je ršijima.« OM, mir itd. ne postoji. Inače rši su u Indiji bili proroci, sveti ljudi, polumitske ličnosti. Svetac je hrišćanski institut, prosvetljena duša takode.

Ili, na primer u Svetasvataraup. (II 4.) naši prevodioci kažu: »Mudri kontrolišu svoj um i sjedinjuju svoje srce s beskrajnim, sveprisutnim, sveprožilajućim Gospodom«. Tako stoji i u Prabhavananda — Manchester prevodu. Ali, drugi prevodioci i sanskritski tekst vele nešto drugačije: »Mudri velikog mudrog kontrolišu svoj duh, kontrolišu svoje misli«. U istoj upanišadi, sledeći stav, naši prevodioci završavaju rečenicom: »Gospod će se vama u svojoj slavi otkriti«. Međutim, izuzet u Manchester-Prabhavananda prevodu, ta rečenica ne postoji u drugim prevodima, kao ni u sanskritskom tekstu.

Mi smo već zaboravili vremena kada su Aristotel i drugi filozofi starog veka bili »sveti«. Upanišade i danas važe za Indijce kao »sveti« spisi. No, i pored brahmističke obrade koja ih je učinila »svetim«, oni sadrže u fragmentima, ili relativno celovitim pasazima, svedočanstva o misaonim borbama i traženjima jednog davnog vremena, u kojem je jedan tip religioznosti došao u krizu, kada su nastala misaona previranja analogna onima koje nalazimo u Grčkoj, u vreme presokratovaca. Ne postoje izvesni dokazi o mogućem uticaju na Grčku, mada postoje značajne analogije, kada je reč o filozofskim pitanjima i odgovorima i razvijanju jedne filozofske teologije. Prevod koji upanišadsko shvatanje prevodi na hrišćanski monoteizam, pogrešan je kao i onaj koji bi Anaksimandrov *apeiron* preveo kao »Bog«, svejedno što ga Anaksimandar naziva *to theion*. A to se događa kad se vedska božanstva, koja figuriraju u upanišadskom štivu (Hara, Savitr, Iša) prevode jednoznačno, kao »Bog«.

Sve ovo i nije toliko zamerka Andrijaševićem i Kvederovom prevodu, namenjenom najširem krugu čitalaca, koji nije ni hteo ni mogao da ulazi u sve ove potankosti, već pre zahtev koji se postavlja pred prevod koji bi bio načinjen za istraživače u oblasti istorije književnosti, mita, religije i filozofije. Istina, izdavač je bez posebnih napreznaja mogao obezbediti nešto širi pristup, da je uz uvod prevodilaca priključio, u vidu predgovora, ili pogovora i neku od studija o upanišadama koje su u nas već objavljene (G. Flego, *TEMELJNE MISLI GLAVNIH UPANIŠADA, Praxis, 3—4/1973*, ili V. Matić, *UPANIŠADE, Forum*).

Treba se nadati da ovaj prvi, neće ostati i jedini prevod upanišada i da neće reprizirati onu izdavačku lenjost koju vidimo na ponovljenim izdanjima prevoda Platona, Aristotela i drugih, kada se oni iznova štampaju zajedno s greškama prvih izdanja.

»UPANIŠADE«, Osijek 1976.
Izbor i prevod G. Andrijašević
i B. Kveder

Piše: Dušan Pajin

Nedavno se u nas pojavio prvi prevod upanišada. Posle izbora iz indijskih književnosti (*Hiljadu lotosa*) koji je priredila i prevela Vesna Krmptić, ovo je i prvi celovit zahvat u jednu grupu klasičnih indijskih tekstova (ako ne računamo *Kama-sutru* kao štivo sasvim specifične namene, u vidu priručnika